

# Reflexions sobre el bombardeig de l'Escala

## Una visió personal d'una petita història escalenca que encara és present

El 23 de gener de 1939, a les 11 del matí, quatre dies abans que les forces insurrectes feixistes es fessin mestresses del poble de l'Escala, quatre avions Savoia-Marchetti SM 79, que tenien la seva base a Mallorca, varen deixar-hi anar 40 bombes de cent quilos i 20 de vint quilos des d'una alçada de 2.500 metres.



AUTOR DESCONEGUT

JOSÉ M. MURIÀ > TEXT

**E**n total, a part de la destrucció material que varen causar les poques que varen caure en el poble, cal lamentar la mort de 15 persones com a mínim, de les quals cinc tenien més de seixanta anys, sis menys de set i, de les altres quatre, tres eren dones, una de les quals estava prenyada de sis mesos.

Va anar de poc que no hi hagués dos nens morts més: Joan Torres i Guifré Murià, d'uns tres anys, que jugaven a la plaça de Pequín, on hi va haver més morts. Es van salvar perquè una tia de tots dos, Caterina Callol, molt poca estona abans se'ls havia endut a jugar al camp de futbol.

De fet, amb molt relatives possibilitats que fos un combatent, només hi havia entre les víctimes un home de quaranta-cinc anys.

Si, a més, tenim present que a l'Escala, un poble que tot just s'acostava als 2.500 habitants, no hi havia cap instal·lació militar, queda clar que es tracta d'un de tants crims que els feixistes varen cometre entre la població civil.

Recerques i troballes recents han deixat palès que l'ordre de sortida era anar a bombardejar el Port de la Selva, poble més petit encara que l'Escala, atès que passava poc del miler d'habitants, però que tenia un cert valor mi-

**Si tenim present que a l'Escala no hi havia cap instal·lació militar, queda clar que es tracta d'un de tants crims que els feixistes varen cometre entre la població civil**

**>> Dos bombarders Savoia-Marchetti SM 79 sobrevolant impunement el litoral català el gener de 1939 a la recerca dels seus objectius.**

litar i estratègic. Aquesta circumstància va fer que, des del 28 de desembre de 1937, que fou atacat per mar, fins al 7 de febrer del 1939, li toqués ser víctima de set atacs per aire. Però la seva situació estratègica per passar a França per mar li va costar que del 4 al 7 d'aquell febrer, un dia darrere l'altre, fos objectiu de 46 avions He-111, i que hi tingués lloc un dels bombardejos més grans de què va ser víctima Catalunya. La seva destrucció va ser majúscula, de manera que vint anys després la seva població tot just passava una mica de 700 habitants.

Aquell matí del 23 de gener li tocava, doncs, rebre una altra vegada. Però



ARCHIVIO UFFICIO STORICO STATO MAGGIORE DELL'AERONAUTICA MILITARE-USAM, ROMA

no va ser així: quan els avions italians van arribar a les Alberes es van trobar que el Port estava cobert de núvols, ja que s'estava formant una tramuntana-da de les grosses.

Aquell mateix dia, a la tarda, el cel sobre l'Escaló ja va començar a ennuvolar-se i a bufar-hi el vent. Però al matí encara era clar. Cal insistir que no va ser una tramuntanada com qualsevol altra. Recordo que la meua mare deia que, quan van entrar els feixistes a l'Escaló, el 29 de gener, «encara feia mal temps, i que va durar encara gairebé un mes». És palmari doncs el que ha dit Rafel Bruguera: que el principal culpable de l'atac a l'Escaló va ser la «maleïda tramuntana» per bé que, per a la pobra gent del Port de la Selva, aquell vent va resultar la seva salvació...

Però no és això només el que va determinar que l'Escaló es convertís

>> *Imatge de l'impacte de les bombes sobre l'Escaló i sobre el mar obtinguda per la mateixa tripulació dels avions.*

en diània. És el fet que aquells *Savoia Marchetti SM 79*, com la majoria dels bombarders d'aquella època, no podien pas aterrar amb el seu arsenal, de manera que l'havien de deixar caure abans.

És clar que no estava en l'esperit del cos combatent llençar les bombes on no fessin mal a ningú, de manera

**El principal culpable de l'atac a l'Escaló va ser la «maleïda tramuntana» per bé que, per a la pobra gent del Port de la Selva, aquell vent va resultar la seva salvació...**

que, amb l'objectiu aparent de deixar incomunicada telefònicament i telegràficament la comarca, les van abocar sobre l'Escaló, que era el població que els quedava més a mà.

El comunicat oficial especifica que retornen amb normalitat a la base, després d'haver aconseguit el seu objectiu. Bruguera també deixa clar que, afortunadament, això va resultar fals, de manera que fins i tot els morts van resultar inútils per al que suposadament perseguïen aquells aviadors de Mussolini.

Crec que encara es poden fer, de moment, un parell de consideracions més per enriquir el que va establir Rafel Bruguera.

La primera, encara que sigui del coneixement de tothom, és que ve al cas recordar, com diuen uns versos poc coneguts, que l'Escaló «dóna el pit a la tramuntana»; és a dir, el vent quedava de



ARCHIVIO UFFICIO STORICO STATO MAGGIORE DELL'AERONAUTICA MILITARE-USAM, ROMA

>> Una altra imatge aèria del bombardeig de l'Escalona, feta per l'aviació italiana, el 23 de gener del 1939.

cara als avions italians, que no havien pogut descarregar la mort que duïen a bord damunt del Port de la Selva. L'Escalona no té muntanyes ni serralades que la protegeixin i compliquin les operacions dels bombarders. L'altra consideració, que també és evident però de la qual no sembla que se n'hagi dit res encara, és que si en el mapa es traça una línia recta del Port de la Selva fins a Mallorca, aquesta passarà pràcticament per un costat de l'Escalona, és a dir, que aquest és el primer lloc desprotegit que es troba en el camí de tornada, ja que Roses queda a recer de muntanyes, de les quals en canvi està completament desprotegit el port escalenc.

Així s'explica que als documents trobats a l'Archivio Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Aeronautica Militare de Roma s'hi hagi guixat la paraula «Selva» i amb llapis s'hi hagi afegit «Escalona». Queda clar —cal insistir-hi—, que els avions es van enlairar cap al Port de la Selva però, en impedir-ne el bombardeig els núvols, sobre la marxa van dirigir-se cap a l'Escalona, objectiu que els quedava més a l'abast.

Amb aquesta informació tan contundent, que han esgrimit persones

acurades i respectables —com Susanna Oliveira, «Guerra Civil a les comarques gironines», *El Punt*, 18-07-2006, p. 120; Roser Reyner al *Diari de Girona* (01-04-2009); Lurdes Boix a *El Punt* (02-03-2007), a part de l'esmentat Rafel Bruquera en el *Full d'història local*, l'Escalona, febrer de 2007, núm. 93,— no deixa de cridar l'atenció, i resulta ridícul o fruit de la mala fe, que, malgrat tot, encara hi hagi qui sostingui que «els avions buscaven algú», com van tenir la impertinència de dir-me el juliol de 2012.

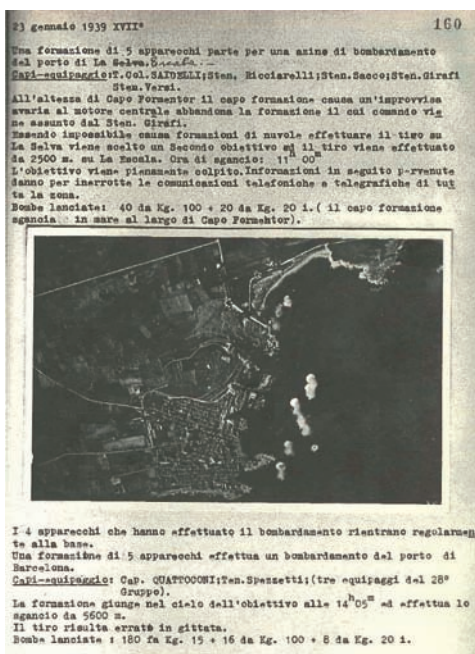
Aquest fet tan desagradable és el ressò d'una antiga brama segons la qual els avions italians anaven o per Lluís Companys —el president de la Generalitat de Catalunya, ni més ni menys— o per Martí Rouret, escalenc distingidíssim que li era molt proper. Es deia que ambdós, o un o l'altre, estaven amagats a la casa d'aquest a la placeta anomenada de Pequíu.

**Queda clar que els avions es van enlairar cap al Port de la Selva però, en impedir-ne el bombardeig els núvols, sobre la marxa van dirigir-se cap a l'Escalona**

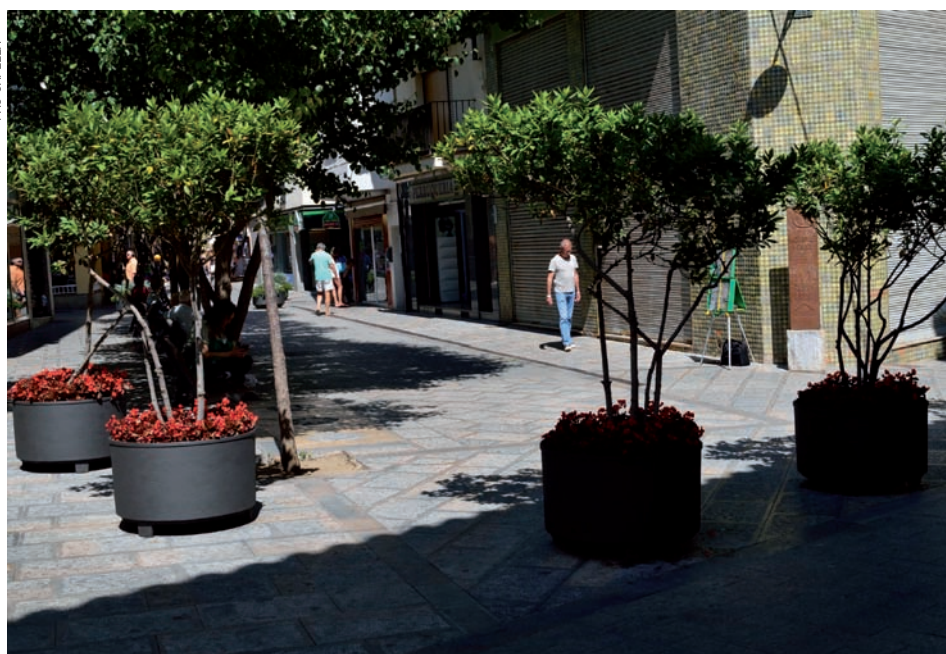
Els darrers passos de Companys per Catalunya es coneixen un per un, i els de Rouret gairebé també. El dia 23 de gener el president anava de Barcelona cap a la Vajol, i Rouret, entre altres coses, preparava la retirada de molts representants institucionals del Govern. De fet, si no hagués estat perquè va ser l'únic que es va recordar de l'historiador Antoni Rovira i Virgili, vicepresident del Parlament, com aquest mateix explica, s'hauria quedat a casa seva escrivint i l'haurien enxampat els feixistes. Sense cap mena de dubte la seva fi hauria estat la mateixa de Carles Rahola.

Ara bé, i si hagués estat el cas que Rouret fos a l'Escalona, o el mateix president de Catalunya també, què? És això motiu de la fustigació de què va ser víctima la seva germana abans d'escapar-se amb el seu fill de tres anys, per passar a peu la frontera una nit de l'estiu del 1939? És això motiu per al buit que es va fer a la mare de tots dos fins que va marxar cap a Mèxic el 1947? Era això motiu per assenyalar la família de Rouret com a culpable del bombardeig?

En aquest sentit ve al cas recordar el que va dir Josep-Lluís Carod-Rovira,



>> Comunicat oficial de l'aviació italiana sobre el bombardeig a l'Escala.



>> Plaça de Pequin actualment. En aquest punt va caure una de les bombes italianes. Entre les víctimes hi hagué mainada que estava jugant en aquells moments.

quan va presentar a l'Escala mateix el llibre de Salomó Marquès *Martí Rouret, mestre, republicà i català* (L'Escala / Zapopan, Jalisco, 2001): «Quan hi ha un bombardeig, la culpa no es mai de la víctima. La culpa i la responsabilitat única és del qui bombardeja, és del qui dóna les ordres».

La versió sostenia que, havent bombardejat la placeta de Pequin, van «anar després a buscar la plaça Víctor Català i el carrer Empúries, on vivien uns oncles seus...». Només cal mirar la fotografia des de l'aire que varen fer els mateixos botxins per adonar-se de com es veu el poble des d'aquella alçada de dos quilòmetres i mig, i si té algun sentit, com no sigui el de la ignorància o la mala fe, dir que varen tirar sobre Pequin i després se'n van anar a cercar l'altra plaça... La distància real deu ser de poc més d'un centenar de metres. Quant triga a recórrer-la un avió en ple vol? Evidentment, qui fa aquestes afirmacions no s'ha enlaira mai, i no sap el que es diu. O pitjor encara: si ho ha fet i sosté la possibilitat de bombardejar sobre un lloc i després anar fins a l'altre amb tanta precisió, menteix. També caldria preguntar si

les altres 58 bombes que es van tirar en altres indrets escalencs, alguna de les quals també va fer mal, van ser només per dissimular.

Per a tota finalitat pràctica, és com si totes les bombes s'haguessin deixat anar al mateix temps, evidentment sense mirar-s'hi gaire, com ho mostra el fet que a la fotografia aèria del bombardeig —només una sola instantània— es veuen moltes explosions.

Queda clar que insistir en aquesta versió, per ignorància, mereix la recriminació d'aquell qui parla per parlar sense saber el que diu, però també es pot considerar el cas de qui ho va fer per descarregar la culpa dels assassins a fi i efecte de quedar bé amb ells i treure'n partit, sense prendre en compte la baixa qualitat moral i la gran dosi de

**Només cal mirar la fotografia des de l'aire per adonar-se de com es veu el poble des d'aquella alçada de dos quilòmetres i mig, i si té algun sentit dir que varen tirar sobre Pequin**

covardia que implica rabejar-se sobre una dona que té el marit a l'exili després d'haver fet la guerra defensant Catalunya, i una vídua, el fill de la qual també ha hagut de marxar per salvar la vida. Fins al punt que es poden assenyalar molt bé dues línies diferents de bombardeig.

Queda que cada avió va llançar 15 bombes en tan poc temps i a una alçada tal que no tenien la més mínima possibilitat d'aconseguir la punteria que se suggereix.

Durant molts anys, va ser fàcil culpar qui no hi era present ni es podia defensar, una actitud que caracteritza els partidaris dels règims totalitaris. A més a més, la teoria segons la qual els avions italians buscaven eliminar els dirigents del Govern català se solia escampar en forma d'insinuacions i emparant-se sempre en l'ombra de la confusió... no fos cas d'haver-se de fer responsable de l'afirmació. Dit d'una altra manera, aquesta visió dels fets feia —i encara fa— una forta pudor de franquisme i de covardia.

**José M. Murià**  
és historiador.